

แนวทางการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อคุ้มครองสิทธิ
ผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรา
Guideline for Developing Criminal Justice System to Support
the Protection for Victims of Rape Cases

ชุตินา สมจิตต์

Chutima Somjit

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Thailand.

E-mail: chuchampaka@hotmail.com

Received: October 7, 2024

Revised: December 26, 2024

Accepted: December 30, 2024

บทคัดย่อ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยนั้น ได้มุ่งเน้นไปที่การค้นหาคำความจริงเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยนำมาใช้กับคดีอาญาทุกประเภท จึงทำให้บางประเภทคดี เช่น คดีข่มขืนกระทำชำเรา ซึ่งมีลักษณะคดีพิเศษแตกต่างจากคดีอาญาทั่วไป ไม่ได้มีการคำนึงถึงผู้เสียหายที่มีฐานะเป็นหนึ่งในคู่ความแห่งคดีเท่าที่ควร ทั้งที่ความจริงแล้ว หากพิจารณาอย่างลึกซึ้งจะพบว่า ผู้เสียหายในคดีข่มขืนกระทำชำเราเป็นปัจจัยหลักที่อาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างมีนัยสำคัญ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในการดำเนินคดีข่มขืนกระทำชำเราในประเทศไทย 2) เพื่อศึกษาแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อคุ้มครองผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราในประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในคดีข่มขืนกระทำชำเรา โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมภาครัฐ ประกอบด้วย พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้พิพากษา และเจ้าหน้าที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 6 คน กลุ่มที่ 2 สหวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย นักจิตวิทยา/นักสังคมสงเคราะห์ประจำศูนย์บริการช่วยเหลือเด็กและสตรีที่ถูกกระทำรุนแรง (One Stop Crisis Center, OSCC) หรือ “ศูนย์พึ่งได้” และแพทย์นิติเวช จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 3 เครือข่ายภาคประชาสังคม (มูลนิธิเพื่อนหญิง) สื่อสารมวลชน ทนายความ จำนวน 3 คน และกลุ่มที่ 4 นักวิชาการด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม จำนวน 1 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การปฏิบัติต่อผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราในการดำเนินคดีข่มขืนกระทำชำเราในประเทศไทยได้ก่อให้เกิดสภาพปัญหาด้านผู้เสียหาย สังคม กฎหมาย กระบวนการยุติธรรม และการคุ้มครองสิทธิ 2) เห็นควรปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อคุ้มครองผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราในประเทศไทยให้มีความครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ลดความซ้ำซ้อนของขั้นตอนตามกระบวนการ ทั้งนี้ เพื่อลดการทำให้ผู้เสียหายตกอยู่ในสภาวะเหยื่ออีกครั้ง จากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

จึงควรปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเริ่มตั้งแต่การให้ความสำคัญต่อสิทธิผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราอย่างแท้จริง ด้วยการรับรองสิทธิผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราเป็นลายลักษณ์อักษร เพิ่ม

ความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเพื่อลดขั้นตอนที่ทับซ้อน สร้างองค์ความรู้แก่บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมด้วยการจัดทำคู่มือแนวทางการปฏิบัติงานเพื่อจะได้ปฏิบัติต่อผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้ผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราลดสถานะการเป็นเหยื่ออีกครั้ง และเต็มใจให้ความร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรมเพื่อตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษสมดังเจตนารมณ์ของกฎหมาย

คำสำคัญ: การข่มขืนกระทำชำเรา, กระบวนการยุติธรรมทางอาญา, การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย

Abstract

The criminal justice process in Thailand has primarily focused on uncovering the truth to bring offenders to justice, applying this approach to all types of criminal cases. However, in certain cases, such as sexual assault, which is a special type of crime different from regular criminal cases, the victim is not always considered an integral party in the legal proceedings as much as they should be. In reality, a deeper analysis shows that the victim in a sexual assault case plays a key role that could significantly impact the effectiveness of the enforcement of related laws.

This article aims to: 1) study the issues in handling victims during the prosecution of sexual assault cases in Thailand, and 2) explore ways to improve the criminal justice process to better protect victims of sexual assault in Thailand. This research is qualitative in nature, with the key informants being experts with knowledge and experience related to the criminal justice process in sexual assault cases. These experts are divided into four groups: Group 1 consists of personnel in the public criminal justice sector, including investigators, public prosecutors, judges, and officials from the Department of Rights and Liberties Protection, totaling 6 people; Group 2 includes professionals related to the case, such as psychologists/social workers from the One Stop Crisis Center (OSCC) or "safe center" and forensic doctors, totaling 2 people; Group 3 comprises civil society networks, including representatives from the Women's Foundation, media, and lawyers, totaling 3 people; and Group 4 includes legal and criminal justice scholars, totaling 1 person. The informants were selected through purposive sampling, and the research method used was in-depth interviews with content analysis.

The research findings revealed that: 1) the treatment of victims in sexual assault cases within the criminal justice process in Thailand has led to issues concerning victims, society, law, the justice process, and the protection of rights, and 2) it is necessary to improve the criminal justice process to better protect victims of sexual assault by making it more comprehensive, reducing redundancies in procedural steps, and preventing the victim from being re-victimized by the justice process.

Therefore, it is recommended to improve the criminal justice process by starting with a genuine emphasis on the rights of victims of sexual assault. This can be done by formally

guaranteeing their rights in writing, enhancing coordination among agencies in the justice process to reduce overlapping steps, and creating guidelines for practitioners to handle victims of sexual assault appropriately. This will help prevent the victim from being further victimized and encourage their cooperation with the justice process to bring the offender to justice, in line with the intentions of the law.

Keywords: Rape, Criminal Justice Process, Victim Rights Protection

บทนำ

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น นอกจากรัฐมีหน้าที่นำผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษ เพื่อให้สังคมสงบสุขเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ในขณะเดียวกันรัฐย่อมมีหน้าที่รับผิดชอบชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม อันเนื่องจากรัฐไม่สามารถคุ้มครองประชาชนของตนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมหรือการกระทำความผิดนั้นได้ ซึ่งแต่เดิมในการดำเนินคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะเป็นจุดศูนย์กลางของกระบวนการพิจารณา ดังนั้น บทกฎหมายที่เกี่ยวข้องจึงมุ่งคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นสำคัญ ตั้งแต่ชั้นจับกุม ชั้นสอบสวน ชั้นพิจารณาพิพากษาคดีไปจนถึงการลงโทษ โดยที่ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการคุ้มครองผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำความผิดอาญาเท่าที่ควร ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมจึงถูกกำหนดจากโครงสร้างทางสังคมให้เป็น “คนชายขอบกระบวนการยุติธรรม” (มงคล อัมเจริญ, 2565)

สำหรับคดีข่มขืนกระทำชำเราถือเป็นรูปแบบหนึ่งของอาชญากรรมที่ใช้ความรุนแรง ซึ่งนอกจากจะส่งผลไปยังตัวผู้เสียหาย ที่ได้รับผลกระทบทางร่างกาย (เช่น โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ บาดแผลจากการถูกทำร้าย การตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์) และทางจิตใจ (เช่น อารมณ์ซึมเศร้า ความรู้สึกมีมลทิน ขาดความภาคภูมิใจในตนเอง หวาดระแวง ความหวาดกลัวการสร้างสัมพันธ์เพศตรงข้าม ความคิดฆ่าตัวตาย และอาการอื่นอันสืบเนื่องจากบาดแผลทางจิตใจ) แล้ว ยังส่งผลกระทบแผ่ขยายเป็นวงกว้างกับบุคคลที่เกี่ยวข้องในหลายมิติ เช่น ความสัมพันธ์กับบุคคลใกล้ชิด/คู่รัก/ครอบครัว วิถีชีวิตด้านการทำงาน ความหวาดกลัวในชุมชน ตลอดจนส่งผลต่อรูปแบบการใช้ชีวิตประจำวันที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การเตรียมอาวุธเพื่อต่อสู้ การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยและการประกอบอาชีพ ความรู้สึกหวั่นไหวในการปรากฏตัวในที่สาธารณะ เหล่านี้ล้วนทำให้ภาครัฐต้องสูญเสียงบประมาณในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมมากขึ้น (ปิยพงศ์ แซ่ตั้ง, 2565)

ปัจจุบัน แม้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยจะได้กำหนดมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราเพิ่มมากขึ้นก็ตาม แต่ความคุ้มครองดังกล่าวยังคงไม่เพียงพอในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายได้อย่างครอบคลุม โดยผู้เสียหายยังคงพบอุปสรรคต่อการเข้าถึงความเป็นธรรม การถูกเลือกปฏิบัติอันเนื่องมาจากทัศนคติของผู้ปฏิบัติงาน การขาดความรู้เรื่องสิทธิของตนเอง การขาดสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นมิตรแก่ผู้เสียหาย ไปจนถึงการต้องเผชิญกับกระบวนการพิจารณาคดีที่ยืดเยื้อและยาวนาน (ไอลีน สกินนิเดอร์ รูท มอนต์โกเมอรี และ สเตฟาณี การ์เรตต์, 2560) ซึ่งจากการศึกษาสามารถสรุปภาพรวมสภาพปัญหาในการคุ้มครองผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรา ออกเป็น 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านผู้เสียหาย ด้านสังคม ด้านกฎหมาย ด้านการกระบวนการยุติธรรม และด้านการคุ้มครองสิทธิ

จึงเห็นควรศึกษาถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราดังกล่าว เพื่อนำมาสู่แนวทางการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราให้มีความครอบคลุมมากยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในการดำเนินคดีข่มขืนกระทำชำเราในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อคุ้มครองผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราในประเทศไทย

การทบทวนวรรณกรรม

ลักษณะพิเศษของคดีข่มขืนกระทำชำเรา

คดีข่มขืนกระทำชำเราเป็นความผิดอาญาประเภทหนึ่งที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากความผิดอื่น เนื่องจากเป็นคดีที่รวมลักษณะหลายความผิดเข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับร่างกาย ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ หรือความผิดเกี่ยวกับชื่อเสียง (คมชาญ ลิ้มเทียมเจริญ, 2560) และยังเป็นคดีที่ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ โดยเฉพาะด้านจิตใจที่ก่อให้เกิดความอับอาย หวาดกลัว อาจก่อให้เกิดโรคซึมเศร้าและส่งผลต่อไปยังการดำเนินชีวิตต่อไปของผู้เสียหาย เสมือนช่วงชิงความเคารพตนเอง (Self-Respect) ไปจากผู้เสียหาย และเนื่องจากความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราส่วนใหญ่ได้ถูกกระทำลงในที่รโหฐาน ผู้เสียหายจึงนับเป็นประจักษ์พยานสำคัญในคดีที่ส่งผลกระทบต่อรูปคดีเป็นอย่างมาก ซึ่งสาเหตุที่ลักษณะคดีข่มขืนกระทำชำเรามีความแตกต่างจากคดีอาญาทั่วไป เพราะขณะที่คดีอาญาทั่วไป ผู้เสียหายมักมีปณินาดีไปร้องทุกข์กล่าวโทษเพื่อสืบหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ แต่คดีข่มขืนกระทำชำเรา กลับตรงข้าม ผู้เสียหายในคดีมักไม่กล้าเล่าเรื่องไปแจ้งความร้องทุกข์ทันที ซึ่งสาเหตุอาจเป็นเพราะเรื่องทางเพศในสังคมไทยถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่ควรนำไปเปิดเผยให้ผู้อื่นทราบ ยังไม่รวมถึงความรู้สึกอับอายหรือหวาดกลัวต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้เสียหายไม่กล้าเล่าเรื่องไปแจ้งความร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานตำรวจซึ่งถือเป็นบุคคลแปลกหน้า ทำให้รัฐไม่สามารถดำเนินคดีได้ เนื่องจากไม่ทราบว่ามีกระทำความผิดเกิดขึ้น อาจกล่าวได้ว่าผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรามีลักษณะพิเศษแตกต่างจากผู้เสียหายคดีอาญาทั่วไป ที่นอกจากผู้เสียหายจะได้รับการบาดเจ็บอย่างรุนแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจแล้ว ผู้เสียหายยังเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินคดีข่มขืนกระทำชำเราตามกระบวนการยุติธรรม จึงควรมีการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรามากกว่าผู้เสียหายคดีอาญาทั่วไป

แนวคิดเกี่ยวกับการกล่าวโทษเหยื่อ

การกล่าวโทษเหยื่อ คือ การที่ผู้ถูกกระทำถูกกล่าวโทษว่าเป็นต้นเหตุหรือมีส่วนให้การกระทำผิดหรืออันตรายเกิดขึ้นแก่ตน ซึ่งนอกจากจะเป็นการซ้ำเติมผู้ถูกกระทำให้ได้รับความเจ็บปวดและไม่กล้าที่จะเรียกร้องความยุติธรรมให้แก่ตนแล้ว ยังเป็นการลดความร้ายแรงของการกระทำผิดและเพิ่มความชอบธรรมให้แก่ผู้กระทำผิดอีกด้วย ซึ่งจากการศึกษาทางจิตวิทยาพบว่า การโยนความผิดไปยังเหยื่อหรือผู้ประสบเหตุร้ายมีส่วนสัมพันธ์กับความเชื่อที่ว่า โลกนี้มีความยุติธรรม เมื่อมีสิ่งใดเกิดขึ้นกับใคร สิ่งนั้นย่อมคู่ควรแก่บุคคลนั้น ซึ่งเป็นกลไกให้มนุษย์รับมือกับความเครียดกับชีวิตประจำวันที่ต้องเผชิญกับความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้น ช่วยเป็นเกราะช่วยป้องกันจิตใจ เพื่อให้ยอมรับกับความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นกับตนได้ง่ายกว่า แต่ในอีกด้านหนึ่ง ความเชื่อดังกล่าว คือ การดูหมิ่นบุคคลที่ตกเป็นเหยื่อ อดิ และกีดกันสถานภาพ เพราะจะเชื่อว่า ผู้ประสบเคราะห์ร้ายดังกล่าว นั้น เนื่องมาจากกระทำความผิดที่ไม่ดีจึงได้รับผลร้ายเช่นนั้น ซึ่งนอกจากความเชื่อที่ว่าโลกนี้มีความยุติธรรมแล้ว การกล่าวโทษเหยื่อยังเกิดจาก การมีอคติทางเพศหรือการเหยียดเพศ ความเชื่อของสังคมที่มองว่า เพศชายและเพศหญิงมีความแตกต่างกัน เพศชายมีความแข็งแกร่งทางสรีระมากกว่า ได้รับบทบาททางเพศเป็นผู้ปกป้องคุ้มครอง เพศหญิงที่อ่อนแอกว่าได้รับบทบาททางเพศเป็นผู้ดูแล ซึ่งความเชื่อในบทบาททางเพศ

จากการแบ่งแยกเพศนี้ นอกจากกำหนดบทบาทหน้าที่แล้ว ยังส่งผลต่อการเหมารวมบุคลิกลักษณะและความสามารถ กล่าวคือ สังคมมีความเหมารวมว่าผู้ชายต้องมีความเป็นผู้ชาย แข็งแรง กล้าตัดสินใจ มีอำนาจ ผู้หญิงต้องมีความนุ่มนวล ซื่อสัตย์ เป็นผู้ตาม ผลที่ตามมาจากคติความเชื่อเช่นนี้ จึงทำให้บุคคลที่มีลักษณะสอดคล้องกับค่านิยมทางเพศดังกล่าวจะได้รับการยกย่องชื่นชม บุคคลที่มีลักษณะไม่สอดคล้องจะได้รับการตำหนิ รังเกียจเหยียดฉันท ดังนั้น ในการโทษเหยื่อ เหยื่อที่ถูกโยนความผิด จึงมักเป็นเหยื่อที่มีลักษณะไม่ได้อยู่ในกรอบของการเป็นหญิงที่ดี ทำให้การแต่งกาย อาชีพ บุคลิก การวางตัว กลายเป็นตัวแบ่งระหว่างเหยื่อที่ได้รับการเห็นใจกับเหยื่อที่ถูกดูหมิ่น (รวิดา ระย้านิล, 2565)

แนวคิดการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย

องค์การสหประชาชาติได้กำหนดหลักเกณฑ์พื้นฐานเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายไว้ในปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจที่ไม่ถูกต้อง หลักเกณฑ์ดังกล่าวมีผลสำคัญต่อแนวคิดการลงโทษทางอาญา กล่าวคือ จากเดิมที่มุ่งเน้นการนำตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษตามบทบัญญัติของกฎหมาย มีลักษณะมุ่งต่อการแก้แค้นทดแทนมาเป็นการชดเชยเยียวยาความเสียหายและคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม โดยตามปฏิญญาดังกล่าวได้กำหนดการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายไว้ 4 ประการ (บุญทวี เปรมปรีะกิจ, 2565) ประกอบด้วย

- 1) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยเยียวยา ผ่านกระบวนการที่รวดเร็วเป็นธรรม ประหยัดและเข้าถึงกระบวนการนั้นได้โดยง่าย รวมทั้งให้คำแนะนำ และแจ้งแก่ผู้เสียหายทราบถึงกระบวนการพิจารณาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดกระบวนการทางกฎหมาย
- 2) การได้รับชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด ที่จะต้องเยียวยาต่อผู้เสียหาย ครอบครัว ทายาทของผู้เสียหาย อย่างเป็นธรรมและเหมาะสม
- 3) การได้รับชดเชยความเสียหายโดยรัฐ ที่พึงจัดให้มีมาตรการชดเชยเยียวยาค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย ในกรณีที่ค่าเสียหายที่ได้รับจากผู้กระทำความผิดยังไม่เพียงพอต่อการเยียวยาผู้เสียหาย รวมทั้งจัดตั้งกองทุนเพื่อการชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย
- 4) การให้บริการความช่วยเหลือที่จำเป็น ทั้งทางด้านวัตถุ การรักษาพยาบาล การให้ความช่วยเหลือทางจิตใจ อารมณ์ และความช่วยเหลือทางสังคมจากรัฐ

ประเทศไทยได้มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายสอดคล้องกับมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ โดยมีการรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายไว้ในกฎหมายหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ.2558 ซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคล มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือประชาชนให้สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างทั่วถึง เสมอภาค และเป็นธรรม โดยให้ความช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี การปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยชั่วคราว การช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน การให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน สำหรับผู้เสียหายในคดีอาญายังได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 เช่น สิทธิที่จะได้รับคุ้มครองความปลอดภัย สิทธิในการได้รับค่าตอบแทนความเสียหาย และสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือเยียวยาความเสียหายจากรัฐตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ชมภู ใจเงินสุทธิ์ มากมณี, 2565)

การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรา

ประเทศไทย

ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา ได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญออกเป็นสองช่วงด้วยกัน กล่าวคือ ก่อนและหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 19) พ.ศ.2550 โดย มาตรา 276 เดิม ผู้หญิงเท่านั้นที่จะสามารถเป็นผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราได้ และต้องเป็นผู้ที่ไม่ใช่ ภรรยาของผู้กระทำความผิด และการกระทำชำเราจะเป็นความผิดสำเร็จเมื่อของลับหรืออวัยวะสืบพันธุ์ของ ชายล่วงล้ำเข้าไปในช่องลับของผู้หญิง ไม่ว่าจะลึกเพียงใดหรือสำเร็จความใคร่หรือไม่ (วศินี กมลวรินทร์, 2558) ต่อมา ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ความแตกต่างของรสนิยมทางเพศได้ส่งผลให้ผู้เสียหายคดีข่มขืน กระทำชำเราอาจไม่ใช่เพศหญิงเท่านั้น จึงได้มีการปรับปรุงความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราให้มีความทันสมัย เหมาะกับสภาพสังคมในปัจจุบัน และสอดคล้องกับบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญที่รับรองความเสมอภาค ให้ ครอบคลุมเพศสภาพที่กว้างมากขึ้น สอดคล้องกับความเสมอภาคของชายหญิงและรสนิยมทางเพศที่ หลากหลาย

ขณะที่วิวัฒนาการของฐานความผิดข่มขืนกระทำชำเราได้มีการปรับปรุงเรื่อยมา แต่วิวัฒนาการด้าน วิธีพิจารณาความกลับพบว่า ไม่มีความเปลี่ยนแปลงเท่าที่ควร ปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา กำหนดให้พนักงานสอบสวนหญิงสอบปากคำผู้เสียหายคดีความผิดทางเพศที่เป็นผู้หญิง และกำหนดให้ คดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ห้ามมิให้จำเลยนำสืบพยานหลักฐานหรือถามคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศของผู้เสียหายกับบุคคลอื่นนอกจากจำเลย เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล ซึ่งเป็นการคุ้มครองผู้เสียหายคดีข่มขืน กระทำชำเราซึ่งเป็นหนึ่งในคดีทางเพศโดยตรง แต่อย่างไรก็ตาม ยังคงพบว่ามีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการ คุ้มครองผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราที่ควรนำมาพิจารณาทบทวนเพื่อแก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติมในอีกหลาย ประเด็น นับตั้งแต่หลังจากรับแจ้งความร้องทุกข์กล่าวโทษ ในชั้นสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกอย่างเท่าที่จะสามารถทำได้ เพื่อให้ ทราบข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์แห่งคดี ซึ่งในการรับทราบข้อเท็จจริงที่ครบถ้วน การสอบปากคำผู้เสียหายใน ฐานะประจักษ์พยานจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ สำหรับคดีข่มขืนกระทำชำเรา พนักงานสอบสวนจำเป็นต้อง สอบสวนเพื่อให้ทราบรายละเอียดข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ซึ่งรวมถึงประวัติส่วนตัวของผู้เสียหาย วันเวลา สถานที่เกิดเหตุ รวมถึงเหตุผลการอยู่สถานที่ดังกล่าว ข้อมูลของผู้ต้องหา ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องหา กับผู้เสียหาย และที่สำคัญที่สุดคือ พฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการข่มขืนกระทำชำเรา รวมถึงการพุดจาชกชวนหรือ ใช้กำลังทำร้ายหรือไม่ การร้องขอความช่วยเหลือของผู้เสียหาย การสอดใส่อวัยวะเพศ รวมถึงระยะเวลาที่ถูก ข่มขืน และพฤติการณ์ภายหลังก่อเหตุเกี่ยวกับร่องรอยบาดแผล พยานบุคคลที่รู้เห็นเหตุการณ์ เป็นต้น ซึ่งจาก ประเด็นตามคำถามของพนักงานสอบสวนข้างต้น จะเห็นได้ว่า การตั้งคำถามที่ละเอียดอ่อนมากที่สุด คือ พฤติการณ์ข่มขืนกระทำชำเรา หากพนักงานสอบสวนไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบทางจิตใจของผู้เสียหายขณะทำ การสอบปากคำ อาจส่งผลต่อความร่วมมือของผู้เสียหายและกระทบต่อรูปคดีได้ และแม้กฎหมายจะกำหนดให้ ความผิดเกี่ยวกับเพศ หากผู้เสียหายเป็นผู้หญิง ให้พนักงานสอบสวนหญิงเป็นผู้สอบปากคำก็ตาม แต่เนื่องด้วย ไม่ได้มีบทบัญญัติและวิธีการสอบปากคำผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายไว้ โดยเฉพาะ จึงทำให้แนวทางการสอบปากคำไม่มีวิธีปฏิบัติที่แน่นอน แต่ขึ้นอยู่กับทักษะของพนักงานสอบสวน แต่ละคนว่า มุ่งไปที่การค้นหาความจริงหรือการคุ้มครองผู้เสียหายเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ยังไม่รวมถึงประเด็น ปัญหาการขาดแคลนอัตรากำลังของพนักงานสอบสวนหญิง เมื่อเปรียบเทียบกับสถานีตำรวจทั่วประเทศ จาก ข้อมูลพบว่าในปี พ.ศ.2564 พนักงานสอบสวนหญิงทั่วประเทศมีจำนวน 700 คน ซึ่งไม่ถึงร้อยละ 10 ของ จำนวนพนักงานสอบสวนทั่วประเทศ โดยบางสถานีตำรวจไม่มีพนักงานสอบสวนหญิงประจำอยู่ (บุญวรา สมะ โน และ ชุตติบุษย์ ฮายุกต์, 2565) นอกจากนี้ การที่กฎหมายแบ่งแยกอำนาจการสอบสวนออกจากอำนาจ ฟ้องร้อง จึงทำให้กระบวนการขึ้นพนักงานอัยการจะไม่ได้เข้าร่วมการสอบสวนตั้งแต่ต้น และไม่มีโอกาสพบกับ

ผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราโดยตรง ซึ่งอาจส่งผลเรื่องการเตรียมความพร้อมผู้เสียหายซึ่งเป็นพยานบุคคลที่มีความสำคัญมากที่สุดก่อนนำคดีขึ้นสู่ศาล และเมื่อคดีขึ้นสู่ศาล กระบวนพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรามากที่สุด คือ การสืบพยาน ซึ่งเป็นการนำพยานหลักฐานมาต่อสู้กันระหว่างโจทก์กับจำเลย โดยมีศาลทำหน้าที่คล้ายกับเป็นกรรมการตัดสิน ซึ่งนำพยานหลักฐานที่คู่ความทั้งสองฝ่ายนำเสนอ และในการสืบพยาน พยานบุคคลจะต้องเบิกความด้วยวาจาด้วยความทรงจำของตนเอง เนื่องจากเป็นผู้พบเห็นเหตุการณ์มาโดยตรง ทำให้ผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรา ต้องมาเบิกความเป็นพยานเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองอีกครั้ง ซึ่งในส่วนของการให้ความยินยอมของผู้เสียหายมักเป็นประเด็นสำคัญแห่งคดี จากขั้นตอนที่ต้องสืบพยานดังกล่าว จึงทำให้ผู้เสียหายในฐานะพยานบุคคลของระบบกล่าวหาต้องถูกซักถาม ถูกรีดถาม ถูกละเมิดหลายครั้ง โดยเฉพาะประเด็นที่ละเอียดอ่อนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมข่มขืนกระทำชำเรา โดยมีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ เพื่อพิสูจน์ว่า ได้ยินยอมหรือไม่ โดยไม่มีการคำนึงถึงสภาพจิตใจของผู้เสียหาย แตกต่างกับฐานะจำเลยในระบบกล่าวหา ซึ่งจะได้รับความคุ้มครองหลายกรณี ไม่ว่าจะเป็นบทสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์และการพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัย

ประเทศสหรัฐอเมริกา

ผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรา คือ ประจักษ์พยานที่มีค่ามากที่สุดในการสืบสวนสอบสวน องค์กรตำรวจในหลายรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกาจึงปรับเปลี่ยนแนวคิดจากการสืบสวนสอบสวนจากเดิมเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษมามุ่งเน้นที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหาย ในบางเมืองจึงได้มีการจัดตั้งหน่วยพิเศษที่ดูแลความผิดเกี่ยวกับเพศไว้โดยเฉพาะ (Specialize Sex crime Unit) และมีสำนักงานช่วยเหลือผู้เสียหาย (Victim Assistance Officer) เพื่อคอยติดต่อประสานงานกับผู้เสียหาย รวมถึงปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรามากขึ้น โดยผู้ปฏิบัติหน้าที่นั้นจะต้องมีทักษะที่ถูกฝึกฝนมาเพื่อใช้ในการสอบสวนคดีทางเพศโดยเฉพาะ และมีผู้ช่วยเหลือผู้เสียหาย (Victim Advocate) ซึ่งทำหน้าที่สนับสนุนให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัวอย่างต่อเนื่องในด้านต่าง ๆ ตลอดการสอบสวนจนการสอบสวนเสร็จสิ้น โดยมีหลักการทำงานร่วมกับผู้เสียหาย และปกป้องความเป็นส่วนตัว หรือแม้แต่ชะลอการแจ้งความและไม่บอกแม้แต่บุคคลใดก็ได้ ในการสอบปากคำผู้เสียหาย จะนำวิธีการดำเนินการพิเศษมาใช้กับผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรา ดังนั้น แม้ผู้เสียหายจะถูกสอบปากคำหลายขั้นตอนหลายส่วนงาน แต่สิ่งที่เจ้าพนักงานตำรวจจะคำนึงถึงมากที่สุด คือ สภาพจิตใจของผู้เสียหายโดยเคารพหลักสิทธิมนุษยชน เพื่อให้ผู้เสียหายรู้สึกว่าการสอบสวนอยู่เคียงข้างตนเอง ไม่ได้มุ่งแต่ที่จะค้นหาความจริงเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ในการสอบปากคำ ลักษณะอาักปฏิกิริยาท่าทางของเจ้าพนักงานตำรวจจึงมีส่วนสำคัญ (Human Right Watches, 2013) จึงได้มีการจัดทำแนวทางการสอบสวนคดีความผิดเกี่ยวกับเพศที่มีชื่อว่า “Investigating Sexual Assaults Model Policy” เพื่อให้เจ้าพนักงานตำรวจและพนักงานสอบสวนใช้เป็นแนวทางในการดำเนินคดีข่มขืนกระทำชำเรา นับตั้งแต่ขั้นรับแจ้งความ การสอบปากคำผู้เสียหาย รวมถึงการให้ความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ เช่น สถานพยาบาล และหลังจากผ่านขั้นตอนของเจ้าพนักงานตำรวจ ผู้เสียหายสามารถตัดสินใจว่าจะดำเนินคดีหรือไม่ หากมีการดำเนินคดีต่อไป จะอยู่ในขั้นตอนของพนักงานอัยการในการพิจารณายื่นฟ้องเพื่อดำเนินคดี ซึ่งองค์กรอัยการในสหรัฐอเมริกานั้น ได้มีการตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อดูแลคดีความผิดทางเพศไว้โดยเฉพาะ และมีผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการฝึกฝนเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรา เพื่อสนับสนุนด้านต่าง ๆ ทั้งสภาพจิตใจ การเตรียมตัวไปก่อนเป็นพยานในศาล หรือเดินทางไปกับผู้เสียหายในการเบิกความด้วย

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

แม้เยอรมนีจะไม่ได้มีการกำหนดแนวทางคุ้มครองผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราไว้โดยเฉพาะ แต่ก็มี การบัญญัติคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเป็นกฎหมายแม่บท ในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม เพื่อรับรองคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายให้มีประสิทธิภาพ โดยมี จุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างสิทธิของผู้เสียหายและพยานในขั้นตอนต่างๆ โดยในชั้นการแจ้งความและตั้งข้อ กล่าวหา สามารถแจ้งความด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษรผ่านทางสำนักงานอัยการ (Public Prosecution Office) จากนั้นจะเข้าสู่ขั้นตอนสืบสวนสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานแห่งคดี โดยยึดหลักการรักษา ความเป็นปอดภัยและความเป็นส่วนตัวของผู้เสียหายในคดี และแจ้งสิทธิที่พึงมีแก่ผู้เสียหาย ตามที่ถูกบัญญัติไว้ใน Part five Chapter IV : Other Rights Of The Aggrieved Person Section 406h StPO (Martina Peter, 2016) ไม่ว่าจะเป็นสิทธิแจ้งผลของขั้นตอนต่างๆ การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม สิทธิในการขอ ตรวจสอบเอกสาร สิทธิในการมีทนายความหรือบุคคลที่ไว้วางใจ โดยสิทธิดังกล่าวจะต้องถูกแจ้งแก่ผู้เสียหาย โดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ สำหรับชั้นพนักงานอัยการเนื่องจากมีอำนาจควบคุมดูแลคดีตั้งแต่ชั้นเจ้าพนักงาน ตำรวจ จึงไม่มีแนวทางในการดำเนินการแตกต่างกันเป็นพิเศษ เพียงแต่มีอำนาจในการพิจารณาสั่งฟ้องหรือไม่ ฟ้อง ซึ่งผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ทบทวนคำสั่งไม่ฟ้องได้ ต่อมาในชั้นศาล ความผิดฐานข่มขืนกระทำ ชำเรา เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ที่ผู้เสียหายมีสิทธิเข้าร่วมกับพนักงานอัยการในการพิจารณา คดีชั้นศาล ไม่ว่าจะเป็นซักถาม คัดค้านคำถาม ยื่นคำแถลง ยื่นคำร้องขอรับฟังพยานหลักฐาน

สาธารณรัฐเกาหลี

Crime Victim Protection Act ของสาธารณรัฐเกาหลี ได้กำหนดสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายที่ กฎหมายพึงคุ้มครอง ซึ่งมีประเด็นน่าจะที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรา คือ สิทธิในการได้รับ การปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และสิทธิที่จะไม่ตกอยู่ในสถานะเหยื่ออีกครั้ง นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดแนว ทางการคุ้มครองผู้เสียหายแบ่งแยกตามประเภทคดี สำหรับคดีข่มขืนกระทำชำเราถูกบัญญัติไว้ใน Act On Special Cases concerning the Punishment, ETC. Sexual Crime โดยในชั้นแจ้งความต่อเจ้าพนักงาน ตำรวจ ผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราจะถูกกำหนดแนวทางไว้โดยเฉพาะ โดยสามารถดำเนินคดีข่มขืน กระทำชำเราได้ โดยไม่ต้องมีการแจ้งความไว้ก่อน เนื่องจากถือเป็นความผิดอาญาร้ายแรง ซึ่งอำนาจการ สอบสวนของสาธารณรัฐเกาหลีจะอยู่กับพนักงานอัยการ ในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน หรือให้เจ้า พนักงานตำรวจเป็นผู้รวบรวมโดยพนักงานอัยการเป็นผู้ควบคุมก็ได้ ซึ่งในการสอบปากคำผู้เสียหาย การรักษา ความเป็นส่วนตัวและความเป็นปอดภัยของผู้เสียหายถือเป็นส่วนสำคัญ สาธารณรัฐเกาหลีจึงได้บัญญัติแนว ทางการคุ้มครองความเป็นส่วนตัวและความเป็นปอดภัยไว้ในกฎหมายดังกล่าว (Cho Kyoon Seok, 2010) โดย ห้ามเปิดเผยข้อมูลเพื่อระบุตัวตนผู้เสียหายแก่สาธารณะ ให้สืบสวนน้อยครั้งที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ และ ต้องระมัดระวังไม่สร้างความเสียหายแก่ผู้เสียหายในการสอบปากคำ และในชั้นพิจารณาคดีของศาล ผู้เสียหาย คดีข่มขืนกระทำชำเรามีสิทธิที่จะยื่นคำแถลงต่อศาลเพื่อแสดงความเห็นของตน และศาลสามารถสั่งให้ พิจารณาคดีเป็นการลับได้หากเห็นสมควรหรือได้รับการร้องขอ นอกจากนี้ยังมีมาตรการในการคุ้มครองและลด ภาระผู้เสียหายในฐานะพยานแห่งคดีด้วยการกำหนดให้ ผู้เสียหายสามารถร้องขอบุคคลอยู่ร่วมกับผู้เสียหายใน ชั้นพิจารณาคดีได้ สามารถสอบปากคำผู้เสียหายผ่านทางวิดีโอเพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับจำเลย และศาล สามารถสอบถามความเห็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินสภาพจิตใจผู้เสียหาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์จากข้อมูล การสัมภาษณ์เชิงลึกบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) ที่

มีแหล่งที่มาที่น่าเชื่อถือ ได้แก่ ตำบทยกกฎหมาย หนังสือ วารสาร บทความ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ รวมทั้งศึกษาจากงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะพิเศษของคดีข่มขืนกระทำชำเราเหยื่ออาชญากรรม แนวคิดการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรา การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ ตั้งแต่ชั้นเจ้าพนักงานตำรวจจนถึงชั้นศาล โดยจำกัดขอบเขตการวิจัยของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่รวมถึงชั้นราชทัณฑ์ เนื่องจากจากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ไม่มีส่วนที่เกี่ยวข้องต่อผู้เสียหาย

การค้นคว้าดังกล่าวเป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญากับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรา เพื่อนำมาประกอบการดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งเปิดโอกาสให้มีการโต้ตอบกับ Key Informants เพื่อเก็บข้อมูลและความคิดเห็นให้ได้ลึกมากที่สุด โดยมีการกำหนดแนวหัวข้อการสัมภาษณ์ (Questionnaire Guide) ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการศึกษา โดยประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์มาจากการรวบรวมเอกสารและการสังเคราะห์ทฤษฎีและแนวคิดทางด้านอาชญาวิทยา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในคดีข่มขืนกระทำชำเรา โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มตัวอย่าง ที่มาจากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราโดยตรง สหวิชาชีพที่ปฏิบัติงานด้านการคุ้มครองผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรา เครือข่ายภาคประชาสังคมที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรา และนักวิชาการกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมด้านผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรา ได้แก่ กลุ่มที่ 1 บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมภาครัฐ ประกอบด้วย พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้พิพากษา และเจ้าหน้าที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวน 6 คน กลุ่มที่ 2 สหวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย นักจิตวิทยา/นักสังคมสงเคราะห์ประจำศูนย์บริการช่วยเหลือเด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรง (One Stop Crisis Center, **OSCC**) หรือ “ศูนย์พึ่งได้” และแพทย์นิติเวช จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 3 เครือข่ายภาคประชาสังคม (มูลนิธิเพื่อนหญิง) หน่วยงาน และสื่อสารมวลชน จำนวน 3 คน และกลุ่มที่ 4 นักวิชาการด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม จำนวน 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลสำหรับงานการวิจัย เป็น “แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง” โดยแบบคำถามเพื่อการสัมภาษณ์นี้ประกอบด้วยชุดคำถามที่เกิดขึ้นจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยคำถามจะมีลักษณะปลายเปิด เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลมีอิสระในการแบ่งปันข้อมูล แนวคิด และความเชี่ยวชาญ สามารถเปลี่ยนแปลงคำถามได้ตามสถานการณ์ และตัวผู้วิจัยถือเป็นเครื่องมือเชิงคุณภาพที่สำคัญในการเก็บข้อมูล ซึ่งผ่านความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ โดยไม่มีกระบวนการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (IOC)

การสัมภาษณ์จะเป็นการสัมภาษณ์แบบเผชิญหน้ากับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการสัมภาษณ์ จะใช้เวลาอยู่ที่ประมาณ 1-2 ชั่วโมง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและเพียงพอต่อการตอบคำถามการวิจัย ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยต้องแน่ใจว่าผู้ให้สัมภาษณ์ยินยอมให้ข้อมูลและยินยอมให้ผู้วิจัยทำการบันทึกเสียง โดยวิธีการบันทึกเสียงจะเป็นการทำให้มั่นใจว่าข้อมูลที่ผู้ให้สัมภาษณ์จะไม่มีการตกหล่นระหว่างการทำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวิจัย ทั้งนี้ ผู้เขียนไม่ได้ดำเนินการขอจริยธรรมวิจัยในคน เนื่องจากไม่ได้มีการสัมภาษณ์ผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราโดยตรง เพื่อหลีกเลี่ยงสภาวะการตกเป็นเหยื่ออีกครั้ง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์มาบรรยายในรูปแบบการพรรณนาข้อมูล (Descriptive) และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในการดำเนินคดีข่มขืนกระทำชำเราในประเทศไทย และแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อคุ้มครองผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราในประเทศไทย

ผลการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมและความเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สามารถนำมาสรุปผลการวิจัยได้อย่างสอดคล้องกัน ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. สภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรา

1.1 ด้านผู้เสียหาย

ผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรา มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากผู้เสียหายคดีอาญาทั่วไป ในการรวบรวมข้อเท็จจริงจากผู้เสียหาย จึงทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานต้องใช้ระยะเวลา ทักษะ ความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เป็นอย่างมาก ประกอบกับคดีข่มขืนกระทำชำเราส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นในที่รโหฐาน ผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราจึงเป็นประจักษ์พยานสำคัญเพียงปากเดียวในการพิสูจน์ความผิด และถือเป็นปัจจัยสำคัญในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ หากผู้เสียหายไม่ให้ความร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรมเท่าที่ควรแล้ว จึงย่อมทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

“การไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้เสียหายในฐานะประจักษ์พยานสำคัญเท่าที่ควร ซึ่งสาเหตุอาจเป็นเพราะ การที่ผู้เสียหายมีจิตใจสำนึกที่จะพยายามลืมหืมถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง ทำให้เมื่อมาเป็นพยานในชั้นศาล ในการเบิกความ ผู้เสียหายมักจะจดจำรายละเอียดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองไม่ครบถ้วน รวมถึงสับสนกับข้อเท็จจริงที่เคยให้การในชั้นสอบสวน ซึ่งหากเป็นกรณีหลัง ถือได้ว่าเป็นข้อสำคัญ เพราะศาลอาจมองว่า เป็นกรณีผู้เสียหายเบิกความขัดกัน จนส่งผลให้พิพากษายกฟ้องในคดีได้”

พนักงานอัยการ

1.2 ด้านสังคม

การที่สังคมบางส่วนยังคงไม่เข้าใจเกี่ยวกับความเสียหายจากการถูกข่มขืนกระทำชำเราว่าเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นในอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งไม่สามารถมองเห็นชัดเจนดังเช่นความเสียหายจากคดีอาญาทั่วไป จึงส่งผลให้เกิดการตีตราผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราว่า ตกเป็นผู้เสียหายจริงหรือไม่ เหล่านี้ล้วนแต่ทำให้เกิดผลกระทบต่อผู้เสียหายและครอบครัวที่ไม่สามารถดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมเดิมทั้งที่เป็นฝ่ายผู้ถูกระทำ นอกจากนี้ การที่สังคมไทยยังคงมองว่าเรื่องทางเพศเป็นเรื่องที่น่าอับอายและควรปกปิด ยิ่งทำให้เกิดความกดดันแก่ผู้เสียหายเกี่ยวกับการตัดสินใจที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางกฎหมาย

“ครอบครัวของผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรา ยังได้รับผลกระทบด้วย ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกอับอาย หวาดกลัวจากการถูกข่มขู่ โดยจากประสบการณ์พบว่า ภายหลังเกิดเหตุข่มขืนกระทำชำเรา มีผู้เสียหายและครอบครัวจำนวนน้อยมากที่ยังคงสามารถพักอาศัยอยู่ที่เดิมได้ ส่วนใหญ่จำเป็นต้องย้ายออกจากสภาพแวดล้อมเดิมทั้งครอบครัว เนื่องจากไม่สามารถทนต่อผลกระทบจากสังคมรอบข้าง ซึ่งในขั้นนี้แตกต่างจากผู้เสียหายคดีอาญาทั่วไป ที่มักได้รับความเห็นใจจากบุคคลรอบข้าง เนื่องจากเป็นความเสียหายที่สามารถ

มองเห็นได้ชัดเจน เช่น เสียชีวิต เสียอวัยวะ เสียเงินทอง ในขณะที่ความเสียหายจากการถูกข่มขืนกระทำชำเรา นั้น เป็นความเสียหายที่มองเห็นไม่ชัดเจนเท่าผู้เสียหายคดีอื่น แต่ส่งผลในระยะยาว จึงมักถูกข้อสงสัยจากสังคมรอบข้างว่า เป็นผู้เสียหายจริงหรือไม่”

นักสังคมสงเคราะห์ประจำศูนย์พึ่งได้ (OSCC)

1.3 ด้านกฎหมาย

การขาดบทบัญญัติทางกฎหมายหลายประการในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายอย่างชัดเจน รวมถึงการขาดสภาพบังคับที่จะต้องแจ้งสิทธิแก่ผู้เสียหาย ดังเช่นกระบวนการแจ้งสิทธิของผู้กระทำความผิด อีกทั้ง การที่กฎหมายกำหนดให้กระบวนการพิจารณาทุกรูปแบบมุ่งไปที่การค้นหาความจริงโดยให้ผู้กล่าวหาทำหน้าที่เป็นผู้พิสูจน์ความผิด ซึ่งไม่เหมาะสมกับลักษณะของผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบาง นอกจากนี้ บทบัญญัติทางกฎหมายที่ใช้บังคับในปัจจุบันก็ไม่สามารถบังคับใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ การกำหนดให้พนักงานสอบสวนหญิงในการสอบสวนคดีทางเพศซึ่งสวนทางกับปริมาณอัตรากำลังพนักงานสอบสวนหญิงทั่วประเทศในปัจจุบัน

“ปริมาณจำนวนคดีความรุนแรงในครอบครัวที่มีจำนวนไม่มากเท่าที่เกิดขึ้นจริง รวมถึงไม่เคยได้รับการร้องขอให้มีการสอบสวนคดีทางเพศจากพนักงานสอบสวนชายในบางสถานีตำรวจภูธรเลย ซึ่งเชื่อว่า หากผู้เสียหายทราบว่าตนเองมีสิทธิร้องขอ ผู้เสียหายน่าจะร้องขอให้พนักงานสอบสวนหญิงเป็นผู้สอบถ้อยคำ โดยเทียบเคียงจากบางสถานีที่เคยไปทำการสอบสวนคดีทางเพศที่ผ่านมา”

พนักงานสอบสวน

1.4 ด้านกระบวนการยุติธรรม

การมีขั้นตอนซ้ำซ้อนกันหลายส่วน และขาดความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบระหว่างหน่วยงาน ส่งผลให้ผู้เสียหายต้องเผชิญกับเหตุการณ์ข่มขืนกระทำชำเราซ้ำไปมา รวมถึงไม่มีคู่มือแนวทางการปฏิบัติงานที่ชัดเจนแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน จึงทำให้ต้องอาศัยทักษะความรู้ประสบการณ์เฉพาะตัวในการปฏิบัติต่อผู้เสียหาย ที่อาจไม่เป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน รวมถึงขาดการจัดฝึกอบรมแก่บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมในหลักสูตรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เข้าใจลักษณะพิเศษของผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราอย่างแท้จริง เพื่อจะได้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

“การขาดแนวทางคู่มือการสอบสวนคดีทางเพศอย่างเป็นมาตรฐานเดียวกัน หรือแม้แต่การจัดฝึกอบรมความรู้คดีทางเพศเพิ่มเติมแก่ผู้ปฏิบัติงาน ทำให้ปัจจุบัน พนักงานสอบสวนหญิงของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งมีจำนวนประมาณ 500 คนทั่วประเทศ ได้รวมกันจัดตั้งชมรมพนักงานสอบสวนหญิง เพื่อร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก หรือรับทุนสนับสนุนจากองค์กรเอกชน ในการจัดฝึกอบรมความรู้ที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน เช่น การสร้างสัมพันธภาพ หลักการรับฟัง ความรู้ทางอาชญาวิทยาเบื้องต้น เป็นต้น”

พนักงานสอบสวน

1.5 ด้านการคุ้มครองสิทธิ

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายปัจจุบัน เน้นไปที่การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 แต่ปัจจุบันยังคงประสบปัญหาเรื่องโครงสร้างการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในส่วนภูมิภาค ที่ไม่ได้เป็นเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโดยตรง ทำให้เกิดปัญหาเรื่องการขาดทักษะ ความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์

ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร นอกจากนี้ บทบัญญัติของกฎหมายยังคงมีสภาพปัญหาเรื่องการกำหนดนิยามความหมายของผู้เสียหายคดีอาญาไว้โดยกว้าง ทำให้ต้องเกิดการตีความ และไม่มี การกำหนดแนวทางการใช้ดุลพินิจกำหนดค่าเสียหายแต่ละประเภท จึงทำให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่อง ค่าตอบแทนของแต่ละหน่วยงาน

“การที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดให้สำนักงานคุมประพฤติรับผิดชอบงานยุติธรรมจังหวัด ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานต้องรับหน้าที่ทั้งสองบทบาท ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อน กว่ากัน ทำให้เกิดภาระงานที่รับผิดชอบเกินกว่าที่ควรจะเป็นส่งผลให้กระบวนการทำงานไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร”

เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย

2. ควรกำหนดแนวทางปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายคดีข่มขืน กระทำชำเรา ดังนี้

2.1 ควรปรับปรุงขั้นตอนตามกระบวนการยุติธรรมให้กระชับขึ้น โดยมีหลักการเพื่อลดการที่ ผู้เสียหายต้องประสบกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองซ้ำไปมา จนอาจตกอยู่ในสภาวะเหยื่ออีกครั้ง ซึ่งในที่นี่ อาจนำกระบวนการพิจารณาเด็กและเยาวชนมาเป็นแนวทางในการเทียบเคียง หรือนำกระบวนการพิจารณาที่ เปลี่ยนจากเน้นผู้เสียหายทำหน้าที่พิสูจน์ความผิดมาเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐในการค้นหาความจริงมาใช้ บังคับ

2.2 ควรกำหนดให้มีความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานโดยยึดผู้เสียหายเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้ กระบวนการยุติธรรมดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ ลดงบประมาณค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น และมี มาตรฐานภายใต้หลักการเดียวกัน

2.3 ควรกำหนดคู่มือการทำงานของเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วน เพื่อให้ปฏิบัติต่อผู้เสียหาย คดีข่มขืนกระทำชำเราอย่างชัดเจนเหมาะสม เป็นไปโดยมีมาตรฐานเดียวกัน นอกจากนี้ ควรจัดฝึกอบรมให้ ความรู้แก่ผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงลักษณะพิเศษของผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราอย่างแท้จริง

2.4 ควรกำหนดให้มีการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายให้ครอบคลุมมากขึ้น โดยให้เพิ่มเติมจากเดิมที่ ระบุเฉพาะแต่สิทธิในการได้รับค่าตอบแทนเท่านั้น แต่แท้จริงแล้วควรเป็นกระบวนการคุ้มครองสิทธิของ ผู้เสียหาย ตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงท้ายสุดของกระบวนการยุติธรรม โดยให้ความสำคัญเทียบเท่ากับสิทธิของ ผู้กระทำความผิด

2.5 ควรกำหนดมาตรการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้เหมาะสมกับพฤติการณ์กระทำ ความผิด เพื่อเป็นการป้องกันการกลับมากระทำความผิดซ้ำในอนาคต

อภิปรายผล

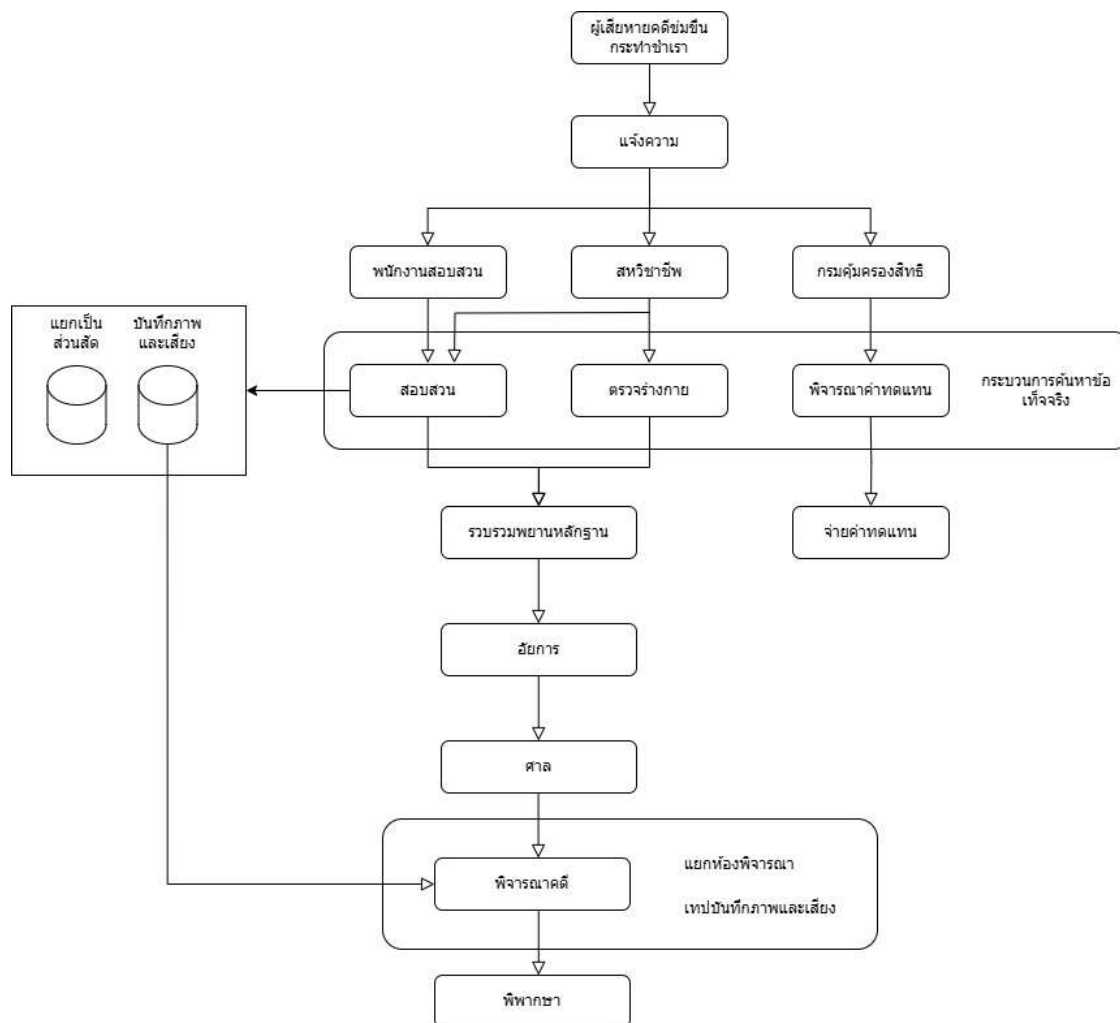
1. สภาพปัญหาในการปฏิบัติต่อผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราในประเทศไทย อภิปรายผลได้ว่า การ คุ้มครองผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยยังคงเกิดสภาพ ปัญหาหลายด้าน กล่าวคือ ในด้านผู้เสียหาย การรวบรวมข้อเท็จจริงจากผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรา เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานต้องอาศัยระยะเวลาและความรู้ความเข้าใจมากกว่าคดีอาญาทั่วไป อีกทั้งผู้เสียหายคดี ข่มขืนกระทำชำเรามักเป็นประจักษ์พยานสำคัญเพียงปากเดียวในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ดังนั้น ความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรา จึงส่งผลต่อการดำเนินคดีให้มี ประสิทธิภาพเป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจรุงจิรา มณีศิริ (2564) ในด้านผู้กระทำความผิด การ ที่ไม่มีกระบวนการในการค้นหาสาเหตุของการกระทำความผิด เพื่อกำหนดมาตรการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำ

ความผิดอย่างเหมาะสม จึงทำให้ผู้กระทำความผิดอาจมีโอกาสดำเนินการต่อไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวดีนิ กมลวรินทร์ (2559) ในด้านสังคม การที่สังคมยังคงไม่เข้าใจเกี่ยวกับความเสียหายจากการถูกข่มขืนกระทำชำเราว่า เป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นในอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งไม่สามารถมองเห็นชัดเจนดังเช่นความเสียหายจากคดีอาญาทั่วไป ส่งผลให้เกิดการตีตราผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราจนเกิดผลกระทบผู้เสียหายและครอบครัวที่ไม่สามารถดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมเดิมได้ ในด้านกฎหมาย การขาดบทบัญญัติทางกฎหมายหลายประการในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายอย่างชัดเจน และการขาดสภาพบังคับที่จะต้องแจ้งสิทธิแก่ผู้เสียหายดังเช่นสิทธิของผู้กระทำความผิด รวมถึงกระบวนการพิจารณาไปสู่การค้นหาคำความจริงโดยให้ผู้กล่าวหาทำหน้าที่เป็นผู้พิสูจน์ความผิด ที่ไม่เหมาะสมกับลักษณะของผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบาง ในด้านกระบวนการยุติธรรม การมีขั้นตอนซ้ำซ้อนกันหลายครั้ง และขาดความเชื่อมโยงกันระหว่างหน่วยงาน ส่งผลให้ผู้เสียหายต้องเผชิญกับเหตุการณ์ข่มขืนกระทำชำเราซ้ำไปมา รวมถึงไม่มีคู่มือแนวทางการปฏิบัติงานที่ชัดเจนแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน จึงทำให้การปฏิบัติต่อผู้เสียหายไม่เป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน รวมถึงขาดการจัดฝึกอบรมแก่บุคลากรเพื่อให้เข้าใจลักษณะพิเศษของผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราอย่างแท้จริง ประเด็นนี้ยังพบในงานวิจัยของพรไพลิน สุทธิสวาท (2559) ในด้านการคุ้มครองสิทธิ ที่ปัจจุบันเน้นไปที่การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย ตามกฎหมาย แต่ยังคงประสบปัญหาเรื่องโครงสร้างการปฏิบัติหน้าที่และการกำหนดนิยามความหมายของผู้เสียหายคดีอาญาไว้โดยกว้าง และไม่มีการกำหนดแนวทางการใช้ดุลพินิจกำหนดค่าเสียหายแต่ละประเภท จึงทำให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องค่าตอบแทน

2. แนวทางในการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อคุ้มครองผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราในประเทศไทย อภิปรายผลได้ว่า ควรปรับปรุงเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราให้ครอบคลุมมากขึ้น โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นก่อนแจ้งความร้องทุกข์กล่าวโทษจนถึงเสร็จสิ้นการพิจารณา นอกจากสิทธิที่จะได้รับเยียวยาในรูปแบบตัวเงินแล้ว ควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับการรักษาความเป็นส่วนตัว ความปลอดภัย และการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายตลอดกระบวนการ รวมถึงกำหนดให้แต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีความเชื่อมโยงระหว่างส่วนงานมากขึ้น เพื่อไม่ให้ผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นซ้ำซ้อนกันเกินความจำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเปรมยุดา ตันติกนกพร (2566) และปรับปรุงรูปแบบกระบวนการพิจารณาที่จากเดิมให้ผู้เสียหายเป็นผู้พิสูจน์ความผิดเป็นหลัก มาเป็นการแสวงหาข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานอื่น เช่นเดียวกับผลการวิจัยงานวิจัยของจักรกฤษณ์ วรวิทย์ (2565) รวมถึงควรมีการจัดฝึกอบรมเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะพิเศษของคดีข่มขืนกระทำชำเรา เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานตระหนักถึงบทบาทของผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราในฐานะหัวใจสำคัญ ที่จะทำให้การดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดมีประสิทธิภาพสมดังเจตนารมณ์ของกฎหมาย รวมถึงกำหนดคู่มือแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเรา เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานสามารถนำมาเป็นแนวทางการดำเนินการได้อย่างเหมาะสมภายใต้มาตรฐานเดียวกัน

แนวทางการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

1.1 ควรบัญญัติรับรองสิทธิและกระบวนการรับรองสิทธิของผู้เสียหาย โดยเล็งเห็นถึงความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสิทธิและกระบวนการรับรองสิทธิของผู้กระทำความผิด และให้มีสภาพบังคับที่เจ้าหน้าที่ภาครัฐจะต้องดำเนินการทุกกรณี หากไม่ดำเนินการจะก่อให้เกิดผลทางกฎหมาย

1.2 ควรกำหนดบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราให้ครอบคลุมมากขึ้น ตั้งแต่กระบวนการขึ้นสอบสวนจนถึงขั้นพิจารณาคดี โดยมุ่งเคารพความเป็นส่วนตัว และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้เสียหาย รวมถึงกำหนดให้มีบุคคลคอยให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย สำหรับประเทศไทย นอกจากสามารถนำแนวทางของต่างประเทศมาเทียบเคียงแล้ว กระบวนการสอบสวนกรณีที่เด็กหรือเยาวชนตกเป็นผู้เสียหายตามบทบัญญัติของกฎหมายในปัจจุบัน ยังสามารถนำมาแนวทางในการเทียบเคียงได้ ไม่ว่าจะเป็นการแยกห้องสอบสวนออกเป็นส่วนสัดส่วน การมีสหวิชาชีพเข้าร่วมสอบสวน การบันทึกภาพและเสียงขณะทำการสอบสวน การแยกห้องพิจารณาคดี

1.3 ควรทบทวนรูปแบบและขั้นตอนตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปัจจุบันในภาพรวม เพื่อลดขั้นตอนที่ซ้ำซ้อนกันโดยไม่จำเป็น โดยกำหนดให้มีการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานมากขึ้น เพื่อลด

การที่ผู้เสียหายต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้ได้มากที่สุด รวมถึงปรับเปลี่ยนรูปแบบกระบวนการพิจารณา คดีข่มขืนกระทำชำเรา ที่จากเดิมผู้เสียหายมีหน้าที่ในการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ ให้มาเป็นหน้าที่ของ เจ้าหน้าที่รัฐหรือพยานหลักฐานอื่นในการพิสูจน์ความผิด

1.4 ควรเพิ่มบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับบทลงโทษของผู้กระทำความผิด โดยเพิ่ม กระบวนการค้นหาสาเหตุของการกระทำความผิด เพื่อนำมาสู่มาตรการแก้ไขความประพฤติของผู้กระทำผิด เพื่อลดโอกาสการกลับมากระทำความผิดอีกครั้งในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติการ

2.1 เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานควรปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตระหนักถึงบทบาทของผู้เสียหายคดี ข่มขืนกระทำชำเราในฐานะหัวใจสำคัญของการดำเนินคดี โดยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะพิเศษ ผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราอย่างแท้จริง เพื่อจะสามารถปฏิบัติต่อผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราได้อย่าง เหมาะสม

2.2 เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานควรเล็งเห็นถึงความสำคัญต่อสิทธิและกระบวนการแจ้งสิทธิของผู้เสียหาย ให้เทียบเท่ากับกระบวนการแจ้งสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลย รวมถึงให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้เสียหาย เกี่ยวกับทางเลือกในการใช้สิทธิเหล่านั้น

2.3 เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานควรหลีกเลี่ยงขั้นตอนหรือกระบวนการใดๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อ ผู้เสียหายโดยไม่จำเป็น โดยยึดหลักให้ผู้เสียหายเป็นศูนย์กลางแห่งคดี และให้ความสำคัญแก่ผู้เสียหายในฐานะ พยานหลักฐานสำคัญเพื่อดำเนินการตามกฎหมาย

เอกสารอ้างอิง

- คมชาญ ลิ้มเทียมเจริญ. (2560). *มาตรการพิเศษเพื่อคุ้มครองผู้เสียหายในคดีข่มขืนกระทำชำเรา* (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จักรกฤษณ์ วรวิทย์. (2565). *พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของคดีข่มขืนกระทำชำเรา* (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จรุงจิรา มณีสิริ. (2565). *ความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหายในคดีข่มขืน : กรณีสอบสวนของ ตำรวจภูธรจังหวัดนครสวรรค์*. ค้นเมื่อ 17 ตุลาคม 2567, จาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JMHR/article/view/aa/a>
- ชมภู ใจเงินสุทธิ์ มากมณี. (2565). *การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญา ศึกษากรณีของศูนย์คุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพในคดีอาญาประจำศาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. ค้นเมื่อ 16 ตุลาคม 2567, จาก https://library.coj.go.th/pdf-view.html?fid=48698&table=files_biblio
- บุญทวี เปรมปิยะกิจ (2565). *การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญาให้มีประสิทธิภาพ*. ค้นเมื่อ 16 ตุลาคม 2567, จาก https://library.coj.go.th/pdf-view.html?fid=48534&table=files_biblio
- บุญวรา สมุขน และ ชาตบุษย์ ฮายุกต์. (2565). *สู้ให้ชนะ*. ค้นเมื่อ 16 ตุลาคม 2567, จาก <https://tdri.or.th/2022/05/sexual-harassment-victims-justice-system/>
- ปิยพงศ์ แซ่ตั้ง. (2565). *เส้นทางชีวิตของผู้ต้องขังที่กระทำผิดต่อเนื่องในคดีข่มขืนกระทำชำเรา* (ศิลปศาสตร ดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- เปรมยุดา ตันติกกนภร. (2566). การจัดทำข้อเสนอเพื่อยกระดับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายคดีอาญากรณีความผิดทางเพศด้วย CPR MODEL. ค้นเมื่อ 17 ตุลาคม 2567. จาก, https://www.ocsc.go.th/wp-content/uploads/2024/05/IS9861_%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%A1%E0%B8%A2%E0%B8%B8%E0%B8%94%E0%B8%B2_CPRmodel.pdf
- มงคล อัมเจริญ. (2565). ผลกระทบต่อผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศจากความยุติธรรมที่ล่าช้าศึกษาเฉพาะกรณีศาลจังหวัดปราจีนบุรี. ค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2567, จาก https://library.coj.go.th/pdf-view.html?fid=48816&table=files_biblio
- พรไพลิน สุทธิสวาท. (2559). การคุ้มครองผู้เสียหายคดีข่มขืนกระทำชำเราทางเพศในชั้นสอบสวน (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- รวิตา ระย้านิล. (2565). การโทษเหยื่อในกรณีล่วงละเมิดทางเพศ. ค้นเมื่อ 16 ตุลาคม 2567, จาก <https://www.psy.chula.ac.th/th/feature-articles/article-victimblame/>
- วศินี กมลวารินทร์. (2558). มาตรการบำบัดผู้กระทำความผิดทางเพศด้วยวิธีการใช้ยาเพื่อควบคุมฮอร์โมนเพศ (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วศินี กมลวารินทร์. (2559). มาตรการบำบัดผู้กระทำความผิดทางเพศด้วยวิธีการใช้ยาเพื่อควบคุมฮอร์โมนเพศ. ค้นเมื่อ 17 ตุลาคม 2567. จาก, <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JTJS/article/view/246638/167587>
- ไอลีน สกินนิเดอร์ รูท มอนต์โกเมอรี และ สเตฟานี การ์เร็ตต์. (2560). รายงานสรุปการพิจารณาคดีข่มขืน ความเข้าใจเรื่องตอบสนองของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อความรุนแรงทางเพศในประเทศไทย และประเทศเวียดนาม. ค้นเมื่อ 16 ตุลาคม 2567, จาก <https://asiapacific.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ESEAsia/Docs/Publications/2018/11/Trial-of-Rape-THAI-Executive-Summary-compressed.pdf>
- Cho Kyoon Seok. (2010). *The Current Situation and Challenges Of Measures For Victims of Crime in The Korean Criminal Justice System*. Retrieved January, 8, 2024, from https://www.unafei.or.jp/publications/pdf/RS_No81/No81_10VE_Seok.pdf
- Human Right Watchs. (2013). *Improving Police Response To Sexual Assault*. Retrieved February, 15, 2024 from https://www.hrw.org/reports/improving_sa_investigations.pdf
- Martina Peter. (2016). *Measures To Protect Victims in German Criminal Proceedings*. Retrieved January, 25, 2024 from https://unafei.or.jp/publications/pdf/RS_No81/No81_13VE_Peter.pdf